

KAZIMIERZ OBODYŃSKI

WOJCIECH J. CYNARSKI

Uniwersytet Rzeszowski

Stowarzyszenie Idōkan Polska w Rzeszowie

ANTROPOLOGIA DRÓG NIEAGRESJI – W KIERUNKU SYSTEMOWEJ TEORII¹

Drogi nieagresji, jak bywa tłumaczony japoński termin *budō*, podlegają refleksji naukowej także w zakresie antropologii owych dróg i w perspektywie różnych dziedzin bądź koncepcji teoretycznych. W coraz większym stopniu czynią to wyspecjalizowane instytucje środowiska badaczy sztuk walki. Niniejsze studium przedstawia eksplikację tego zagadnienia na przykładzie naukowych periodyków sztuk walki i naukowych spotkań specjalistów.

Celem opracowania jest także ukazanie głównych linii rozwoju koncepcji teoretycznych, dotyczących antropologii *budō*, ze wskazaniem na coraz powszechniej akceptowane ujęcia systemowe.

Naukowe periodyki sztuk walki

Wyniki multidyscyplinarnych badań w dziedzinie dalekowschodnich sztuk walki (dsw), rozrzucone wcześniej po różnych wydawnictwach, znajdują stopniowo swoje miejsce w wyspecjalizowanych periodykach naukowych. Chronologicznie powstanie pism naukowych w dziedzinie sztuk walki przedstawić można następująco.

1) *Journal of Asian Martial Arts (JAMA)* wydaje od roku 1992 firma Via Media Publishing Co. z USA. Redaktorem naczelnym tego kwartalnika jest Michael DeMarco z Seton Hall University. Jest to właściwie (według składu rady redakcyjnej) pismo amerykańskie, o uznanej jednak marce i dość dużym zasięgu. Od kilku lat wydawane jest także w edycjach hiszpańskiej i greckiej. Dominującym jest tutaj ujmowanie sztuk walki z perspektywy amerykańskiej hoplogologii i antropologii kulturowej.

---

¹ Praca została wykonana w ramach tematu badań własnych jej autorów: Socjologia i filozofia dalekowschodnich sztuk walki, tematu badań statutowych pod kier. W. J. Cynarskiego, *Dialog kulturowy na wybranych obszarach aktywności psychofizycznej* (WWF UR) oraz tematów „1.1. Teoretyczne i metodologiczne studia azjatyckich sztuk walki; 1.2. Badania systemowe wielowymiarowego fenomenu sztuk walki” Komisji Badań Naukowych SIP.

2) *Rocznik Naukowy Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture (IRK-MC)*, wydawany jest od roku 2000 przez Stowarzyszenie Idōkan Polska (SIP) i Podkarpackie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej (PTNKF) w Rzeszowie². Redaktorem naczelnym jest W. J. Cynarski, a zastępcą – K. Obodyński. Pismo jest interdyscyplinarne, obejmując zakres od nauk o kulturze fizycznej po nauki o kulturze i nową systemową antropologię. W dużej części poświęcone jest fenomenowi sztuk walki, ale także zagadnieniom społeczno-kulturowym i filozoficznym (dialog kulturowy, etos rycerski, globalizacja), kulturze fizycznej i teorii sportu, oraz turystyce kulturowej.

3) *International Journal of Eastern Sports & Physical Education (IJESPE)* jest rocznikiem wydawanym w Suwon (Korea Południowa) od 2003 r. Jego redaktorem naczelnym jest Jong-Young Lee (Suwon University). Profil tematyczny rozciąga się od antropologii kulturowej po nauki o sporcie i rekreacji ruchowej. Tematyka sztuk walki nie stanowi tu nurtu dominującego. Pismo to posiada duży, światowy zasięg.

4) *Archives of Budo (AB)* jest powstałym w 2005 r. w Warszawie pismem wychodzącym wyłącznie w wersji elektronicznej (również jako rocznik). Redaktorem naczelnym jest pracujący na Wydziale Wychowania Fizycznego UR Roman Maciej Kalina. Pismo to publikuje zwłaszcza teksty z obszaru zagadnień sportów walki, samoobrony, szkolenia wojskowego, sportów ekstremalnych oraz sztuk walki.

5) Ponadto kwartalnik wydawany przez Wydział Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego (wcześniej od 1997 r. – przez WSP w Rzeszowie) – *Przegląd Naukowy Kultury Fizycznej Uniwersytetu Rzeszowskiego (PNKF)* – także od roku 1998 zamieszcza prace nt. sztuk walki i sportów walki. Jego redaktorem naczelnym jest Kazimierz Obodyński. Pismo dotyczy wszelkich zagadnień z zakresu kultury fizycznej, w tym także turystyki, z perspektywy zarówno humanistycznych jak i przyrodniczych nauk o kulturze fizycznej. *PNKF* w ostatnich latach poszerzyło, podobnie jak kolejne wymieniane tu pisma, swój zasięg (udział w radzie naukowej profesorów z jednostek naukowych różnych krajów i wzrost liczby publikowanych w kwartalniku prac autorów zagranicznych).

Każdy z wymienionych tu redaktorów naukowych związany jest, choć w różnym stopniu, ze sztukami walki lub sportem, wychowaniem fizycznym, lub też turystyką i rekreacją. Profil humanistyczny wykazują pisma z pozycji 1, 2 i 3.

---

² Od roku 2008 obok specjalistycznego towarzystwa naukowego, jakim jest SIP, współwydawcą jest Europejska Akademia na rzecz Euroregionu Karpackiego (European Academy for Carpathian Euroregion – EACE), która zastąpiła w tej roli PTNKF.

Do niedawna amorficzny ruch sztuk walki zdaje się zmierzać dość wyraźnie w kierunku pewnej instytucjonalizacji, przynajmniej w obszarze działań naukowo-badawczych. Świadczą o tym kolejne konferencje skupiające światowe grono specjalistów. Po kilku konferencjach krajowych zorganizowanych w Polsce – w Krakowie (organizatorem był S. Sterkowicz), Białej Podlaskiej (Z. Bujak, A. Litwiniuk, S. Litwiniuk), Wrocławiu i Warszawie (E. Jaskólski, R. M. Kalina i W. Jagiełło), po kilku innych, które odbyły się we Francji i w innych krajach Europy, Dalekiego Wschodu i USA, pojawiły się próby zebrania i zintegrowania międzynarodowej grupy naukowców-specjalistów. Należy tu wyróżnić kilka zorganizowanych w Europie międzynarodowych konferencji.

1) Moers (Niemcy), 1998; „I Europejskie Sympozjum Budō w Moers” odbyło się bez akademickiego patronatu. Sympozjum było spotkaniem o małym zasięgu – udział wzięli jedynie praktycy oraz badacze *budō* – tylko z Niemiec i Japonii³.

2) W dniach 31 marca – 2 kwietnia 2000 w Amiens (Francja) odbyła się impreza pod nazwą „1st World Congress on Combat Sports and Martial Arts” Organizatorem był Faculte des Sciences du Sport, Universite de Picardie Jules Verne, a obradom patronował *Journal of Asian Martial Arts (JAMA)*. W „Kongresie” tym (nazwanym tak nieco na wyrost) uczestniczyli głównie Francuzi. Spoza Francji udział wzięli jedynie Amerykanie, jak mgr Michael DeMarco (redaktor naczelny *JAMA*) i dr Deborah Klens-Bigman. Wykłady kluczowe wygłosili M. DeMarco i mgr Roland Habersetzer (9 dan), guru francuskich karateków. Łącznie zaprezentowano ok. 40 prac dotyczących najczęściej sportowego *jūdō* i *taekwondo*. Organizatorzy nie byli specjalnie zainteresowani społecznymi, kulturowymi lub też duchowymi aspektami sztuk walki. Zdaniem Klens-Bigman była to impreza scientystyczna, odrzucająca aspekty duchowe. Francuscy uczeni wierni kartezyjańskiemu redukcjonizmowi dokonali m.in. następujących ustaleń (uproszczeń wypaczających rzeczywistość tego fenomenu): 1) *martial arts* to walka „na śmieć i życie”, a *combat sports* to gra „o zwycięstwo lub przegraną”; 2) w *dō* – przeciwnikiem jest się samemu dla siebie, w *jutsu* zaś przeciwnik jest zewnętrzny⁴. Tenże „I Światowy Kongres o Sportach Walki i Sztukach Walki” miał więc mały zasięg i zrealizowany był zasadniczo z perspektywy biomedycznych nauk o sporcie.

³ Por. M. von Saldern [red.] (1998), *Budō in heutiger Zeit*, Lüneburg, Verlag der Universität Lüneburg.

⁴ D. Klens-Bigman (2000), *1st World Congress on Combat Sports & M.A.*, www.fightingarts.com/reading/article.php?id=185.

Tabela 1. Ważniejsze europejskie konferencje naukowe nt. sztuk walki

Miejsce imprezy	Ilość referatów	Reprezentowane instytucje krajów	Patronujące uczelnie	Patronujące pisma naukowe
Moers '98 (Niemcy)	8	Niemiec i Japonii	–	–
Amiens '00 (Francja)	ok. 40	Francji i USA	1	1
Płock '02 (Polska)	8	Polski, Japonii i Ukrainy	1	–
Rzeszów '03 (Polska)	46	9 krajów	1	1
Rzeszów '06	71	18 krajów	1	2
Viseu '07 (Portugalia)	28	Portugalii i Hiszpanii	1	
Targowiska '08 (Polska)	30	16 krajów	3	2

Źródło: opracowanie własne WJC.

3) Płock, 18–19 stycznia 2002; Międzynarodowa Konferencja Naukowo-Methodyczna „Sporty walki w edukacji dzieci i młodzieży – perspektywa metodyczna” była właściwie konferencją krajową z udziałem gości zagranicznych (dwie osoby). Oprócz obrad przewidziano część praktyczną – warsztatową, tzn. pokazy sztuk i sportów walki.

4) Rzeszów, 30.05–1.06.2003; „I Międzynarodowa Konferencja Naukowa: Humanistyczna teoria sztuk i sportów walki – koncepcje i problemy”, którą organizował Instytut Wychowania Fizycznego i Zdrowotnego Uniwersytetu Rzeszowskiego. Międzynarodowy charakter konferencji potwierdził polsko-niemiecki skład Komitetu Naukowego i fakt zgłoszenia czynnego udziału przez 46 uczestników z 9 krajów (Białorusi, Chorwacji, Francji, Japonii, Niemiec, Polski, Słowacji i Ukrainy). Imprezie patronował *Rocznik Naukowy IRK-MC*⁵.

5) Rzeszów, 22–24.09.2006; „I Światowy Kongres Naukowy Sportów Walki i Sztuk Walki”, organizował Wydział Wychowania Fizycznego UR pod patronatem *AB* i *IRK-MC* oraz Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Oprócz obrad naukowych (zaprezentowano łącznie 71 prac) odbyła się Gala Budo – mistrzowskie pokazy chińskich i japońskich sztuk walki. Czynny udział wzięło łącznie ponad 200 osób. Wśród osób zgłoszonych i członków Komitetu Naukowego znaleźli się przedstawiciele 18 krajów⁶.

⁵ A. Litwiniuk, W. J. Cynarski (2003), Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Humanistic Theory of Far-Eastern Martial Arts and Combat Sports – Conceptions and Problems”, *Rocznik Naukowy ZWWF w Białej Podlaskiej*, t. 10, ss. 295-296.

⁶ Idem (2006), I Światowy Kongres Naukowy Sportów i Sztuk Walki / 1st World Scientific Congress of Combat Sports and Martial Arts, *Wychowanie Fizyczne i Sport*, t. 50, nr 4, ss. 279–280; G. Szajna, W. J. Cynarski (2006), Komunikat z I Światowego Kongresu Naukowego Sportów Walki i Sztuk Walki, *Przegląd Naukowy Kultury Fizycznej UR*, t. 9, nr 4, ss. 479–481.

6) 13–14 kwietnia 2007, Viseu (Portugalia) – „Scientific Congress on Martial Arts and Combat Sports”, zorganizowany przez Polytechnic Institute of Viseu, Escola Superior de Educação. Uwzględniono 3 poziomy kontekstualne (*martial arts, combat sports, personal defence*) oraz 5 wymiarów treningu i studiów: 1) fizyczny, 2) techniczny, 3) taktyczny, 4) psychologiczny, 5) społeczno-kulturowy i filozoficzny⁷. Także ta impreza miała mały zasięg – uczestnicy przybili jedynie z Portugalii i Hiszpanii (łącznie 128 obecnych i 28 zaprezentowanych prac).

7) 5 października 2007 w Warszawie odbyła się tzw. I Międzynarodowa Konferencja Budo pod hasłem „Budo i jego funkcja we współczesnym świecie” Organizatorzy (Polski Związek Karate Tradycyjnego i Polska Unia Budo) zaprosili do udziału trzech specjalistów – profesorów: R. M. Kalinę, M. von Salderna i S. Tokarskiego, dwóch profesorów medycyny a także trenerów i mistrzów sportu (*jūdō* i karate „tradycyjnego”, czyli *shōtōkan* w wersji ITKF⁸). Prezydent ITKF Hidetaka Nishiyama (9 dan), przedstawiony jako „największy współczesny autorytet budō”⁹, dał wykład główny, wprowadzający. W panelu dyskusyjnym uczestniczyli dyskutanci z Niemiec, Serbii, Polski i USA. Dyskusja dotyczyła szeregu zagadnień – od medycznych po ekonomiczne. Właściwie była to impreza sportowa (sportowego karate ITKF, służąca promocji tej odmiany karate) towarzysząca turniejowi o puchar świata organizacji pana H. Nishiyamy. Niemniej chwalebne jest, gdy związki sportowe zaczynają zapraszać naukowe autorytety i uczestniczyć w naukowym dyskursie.

8) 25–26 kwietnia 2008, Targowiska k. Krosna, II Międzynarodowa Konferencja Naukowa ekspertów – badaczy sztuk walki i humanistów „Sztuki walki, sporty walki, humanizm” (*budō, kakugi, jindō*). Przewidziano międzynarodowy skład Komitetu Naukowego oraz patronat specjalistycznych pism: *IRK-MC* i *Archives of Budo*.

Jeśli nie liczyć monotematycznego środowiska badaczy sportowego *jūdō*, byłyby to najważniejsze naukowe spotkania specjalistów w zakresie sztuk walki i sportów walki pochodzenia azjatyckiego. Duszą pierwszego z wyżej wymienionych był M. von Saldern, niemiecki pedagog i karateka. W Amiens rolę taką pełnił w dużym stopniu M. DeMarco, redaktor naczelny *JAMA*. Konferencja w Rzeszowie (czwarta pozycja w Tabeli 1) była bodajże pierwszą faktycznie międzynarodową konferencją. Pomysłodawcą konferencji w Płocku i kongresu w Rzeszowie był R. M. Kalina. W szczególności rzeszowski

⁷ Wg materiałów tego kongresu przesłanych przez Vitora Rosę.

⁸ ITKF, to założona w USA przez H. Nishiyamę International Traditional Karate Federation.

⁹ Można wskazać co najmniej kilku wybitnych mistrzów sztuk walki o znaczącym dorobku naukowym i popularyzatorskim, jak prof. S. Sato (10 dan) lub doc. L. Sieber (10 dan), będących nie mniejszymi autorytetami.

Kongres nie tylko zebrał wszystkich polskich badaczy, ale też znakomitych specjalistów z zagranicy (jak T. Sasaki, M. von Saldern, L. Sieber). Z kolei osobami odpowiedzialnymi za imprezy czwartą i ósmą byli autorzy niniejszego studium. Ułatwiający porównania zestawienie przedstawia Tabela 1.

Kolejne etapy rozwoju koncepcji teoretycznych

Kreatorzy dzisiejszego *budō*, jak Jigorō Kanō, Gichin Funakoshi i Morihei Ueshiba, tworzyli specyficzne programy edukacyjne, lecz nie były one poparte żadną naukową teorią¹⁰. Podobnie eksperci klasycznych sztuk walki mówiąc o ich teorii nie mają na myśli teorii naukowych¹¹. Paradygmat ujęć holistycznych z gruntu humanistyki oraz analizę wymiarów wewnętrznych psychofizycznej praktyki wprowadzili do refleksji naukowej o sztukach walki Andrzej Szyszko-Bohusz¹², twórca pedagogiki holistycznej, oraz kilku innych autorów, jak Jan Ożdźniński¹³ i Michael Maliszewski¹⁴. Dariusz Olszewski próbował porównać założenia duchowej drogi sztuk walki z kanonami chrześcijańskiej teologii duchowości¹⁵. Brakowało jednak względnie spójnej perspektywy badań, języka pojęciowego i ustalonego zakresu zainteresowań badawczych.

Podstawy teoretyczne dla pragmatycznej, humanistycznej lub systemowej teorii sztuk walki tworzy bardziej ogólna teoria sportu i filozofia kultury fizycznej¹⁶. Równoległe z wypowiedziami empiryków i teoretyków, gdy w efekcie konferencyjnych spotkań specjalistów tworzone są zręby ogólnej

¹⁰ R. Rżany, W. J. Cynarski (2001), *Twórcy współczesnego budō: Kanō, Funakoshi, Ueshiba, Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*, t. 2, ss. 386–397.

¹¹ Por. F. Tanaka (2005), *Sztuki walki samurajów. Teoria i praktyka*, Bydgoszcz, Diamond Books.

¹² A. Szyszko-Bohusz (2003), *Teoria Nieśmiertelności Genetycznej w relacji do pedagogiki holistycznej oraz dalekowschodnich sztuk walki*. W: W. J. Cynarski, K. Obodyński [red.], *Humanistyczna teoria sztuk i sportów walki – koncepcje i problemy*, Rzeszów, UR, ss. 17–23; Idem (2007), The problem of the proper ethical and social preparation of teachers and participants of combat sports and martial arts in the contemporary epoch of globalisation, science and technology, *Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*, t. 7, pp. 38–40.

¹³ J. Ożdźniński (1995), *Aktywność ruchowa jako element samorealizacji w cywilizacjach antycznych i orientalnych oraz w transmisji współczesnej*, Poznań, AWF; Idem (2004), Paradygmat ezoteryzmu i samorealizacji w kręgu dalekowschodniej kultury czasu wolnego, *Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*, t. 4, ss. 245–251.

¹⁴ M. Maliszewski (1996), *Spiritual Dimensions of the Martial Arts*, Rutland, Vermont – Tokyo, Charles E. Tuttle Co.

¹⁵ D. Olszewski (1995), *Filozofia karate w spotkaniu z chrześcijaństwem* (t. I–II), autoedycja, Lublin.

¹⁶ K. Obodyński (2003), Podstawy teoretyczne humanistycznej nauki o sztukach walki. W: W. J. Cynarski, K. Obodyński [red.], *Humanistyczna teoria sztuk i sportów walki – koncepcje i problemy*, Rzeszów, ss. 11–16; K. Obodyński, W. J. Cynarski (2004), Theoretical base of martial arts research in the humanistic approach. In: J. Kosiewicz, K. Obodyński [eds.], *Sports involvement in changing Europe*, Rzeszów, PTNKF, pp. 153–170.

teorii sztuk i sportów walki¹⁷, rozwijana jest bardziej dojrzała filozofia sztuk walki – ich aksjologia, ontologia, antropologia i metodologia. Działania te zostały dostrzeżone i docenione w obszernym studium Jerzego Kosiewicza poświęconym filozofii kultury fizycznej w Polsce¹⁸.

W perspektywie filozofii sztuk walki, opisaney przez W. J. Cynarskiego w kilku studiach zawartych w pierwszym tomie *Idō – Ruch dla Kultury*, możliwe były opisy i interpretacje zagadnień różnorodnych sfer walki¹⁹. Powstały studia porównawcze percepcji i adaptacji azjatyckich sztuk walki w różnych krajach²⁰. Ukazała się też analiza porównawcza aksjologii systemów wychowawczych zhumanizowanej postaci *budō* i kanonu etycznego wynikającego z chrześcijańskiego, w szczególności katolickiego, personalizmu²¹. Kolejnym etapem było zastosowanie założeń nowoparadygmatycznej systemowej antropologii, która jest też podstawą dla teorii sztuk walki, w filozoficznej refleksji nad wychowaniem fizycznym i rekreacją²². Systemowe ujęcie problemu i holistyczne traktowanie człowieka będącego w centrum naukowej refleksji wydaje się szczególnie poznawczo płodne.

Powstanie dojrzałych koncepcji

Antropologia kulturowa tradycyjnie przyjmuje funkcję eksplanacyjną wobec kultur pozaeuropejskich. Funkcjonują tu różne paradygmaty. Od stu lat obowiązuje zasada dbałości o opis zastanego systemu społeczno-kulturowe-

¹⁷ W. J. Cynarski, K. Obodyński K. (2001), Naukowa teoria sztuk walki – zakres problematyki, *Przegląd Naukowy IWFiz UR*, t. 5, nr 4, ss. 421–424; Idem [red.] (2003), *Humanistyczna teoria sztuk i sportów walki – koncepcje i problemy*, Rzeszów, UR.

¹⁸ Por. W. J. Cynarski (2004), *Teoria i praktyka dalekowschodnich sztuk walki w perspektywie europejskiej*, Rzeszów, UR; K. Obodyński, W. J. Cynarski (2004), Oriental philosophy of sport as interpretation of martial arts of the Far East. In: J. Kosiewicz, L. Jaczynowski [eds.], *Physical Activity in Integration Europe*, Warszawa, AWF, pp. 46–55; J. Kosiewicz (2007), *Filozofia kultury fizycznej w Polsce, Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*, t. 7, ss. 11–37.

¹⁹ L. Sieber, W. J. Cynarski, A. Litwiniuk (2006), Spheres of fight in martial arts. In: W. J. Cynarski, R. M. Kalina, K. Obodyński [eds.], *1st World Scientific Congress of Combat Sports and Martial Arts. Proceedings*, Rzeszów, PTNKF, pp. 43–45.

²⁰ W. J. Cynarski, L. Sieber, A. Litwiniuk (2005), Perception, understanding and adaptation of Asian martial arts in the West: a sociological analysis, *Archives of Budo*, vol. 1, pp. 13–18.

²¹ W. J. Cynarski, A. Litwiniuk (2005), Droga „wojownika prawdy” a personalizm, *Studia Humanistyczne*, t. 5, ss. 87–98.

²² W. J. Cynarski, K. Obodyński (2007), Filozoficzna refleksja nad rekreacją – założenia nowej antropologii. W: M. Ďuriček, P. Gallo [red.], *Trendy pohybovej rekreácie a súčasny životný štýl, Ústav vzdelávania v Rožňave* (Słowacja), Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, ss. 14–19; W. J. Cynarski, K. Obodyński, S. Cieszkowski (2007), Physical education and recreation in the light of anthropology of martial arts. In: D. Leška [ed.], *Social Dimensions of Sport and Recreation Development in Central European Countries*, Bratislava, Comenius University, pp. 130–136.

go z perspektywy członków tego systemu – ich wiedzy, wiary, świata wartości²³. W ten nurt wpisują się niektóre prace badaczy sztuk walki, takich jak Maliszewski, Jones, Green i Svinth²⁴.

Na pograniczu antropologii kulturowej i socjologii kultury znajdujemy analizy współczesnych adaptacji dalekowschodnich sztuk walki, ich dzisiejszej instytucjonalizacji i globalizacji. Już przed dwudziestu laty Stanisław Tokarski napisał książkę poświęconą dalekowschodnim sztukom walki (dsw) w perspektywie humanistyczno-filozoficznej i społeczno-kulturowej. Różnorodne sztuki walki nazwał on „ruchowymi formami ekspresji filozofii Wschodu”, a ich podróż na Zachód ujął w teoretycznej formule dialogów kulturowych²⁵. Nurt badań zapoczątkowany przez Tokarskiego, Donohue²⁶ i badaczy japońskich jest kontynuowany zwłaszcza w pracach rzeszowskiej szkoły socjologii sportu, by użyć określenia Zbigniewa Krawczyka.

O ile wymiar ekspresyjny sztuk walki podejmowali różni autorzy, problem dialogów kulturowych i obecność w międzykulturowych wymianach sztuk walki najpełniej – w humanistycznym ujęciu systemowym – rozwinął Cynarski, na co wskazują Jerzy Kosiewicz, Stanisław Sterkowicz, Stanisław Cieszkowski, Zbigniew Bujak, Lothar Sieber i Włodzimierz Starosta²⁷, a także Stanisław Tokarski, który recenzował jego pierwszą monografię *Sztuki walki budō w kulturze Zachodu*. Przykładowo został tu rozwinięty wątek obecności sztuk walki w kulturze masowej poprzez popularność filmów o takiej właśnie tematyce²⁸.

---

²³ Por. S. Nugent, C. Shore [eds.] (1997), *Anthropology and cultural studies*, London-Chicago, Pluto Press; S. Cieszkowski, L. Sieber (2006), *Far Eastern Martial Arts in the Perspective of Culture Sciences, International Journal of Eastern Sports & Physical Education*, Suwon University, vol. 4, no. 1, pp. 217–226.

²⁴ M. Maliszewski (1996), *Spiritual Dimensions ...*, op. cit.; D. E. Jones [ed.] (2002), *Combat, Ritual, and Performance: Anthropology of the Martial Arts*, Westport, Conn, Praeger; T. A. Green, J. R. Svinth [eds.] (2003), *Martial Arts in the Modern World*, Westport, Conn, Praeger.

²⁵ S. Tokarski (1989), *Sztuki walki. Ruchowe formy ekspresji filozofii Wschodu*, Szczecin, Glob.

²⁶ J. J. Donohue (1994), *Warriors Dreams. The Martial Arts and the American Imagination*, Westport, Connecticut-London, Bergin & Garvey.

²⁷ J. Kosiewicz (2000), Przedmowa. W: W. J. Cynarski, *Sztuki walki budō w kulturze Zachodu*, Rzeszów, WSP, ss. 9–14; Idem (2007), Wartości sztuk walki w świetle badań empirycznych, *Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*, t. 7, ss. 199–200; S. Sterkowicz (2001), Systemowa i kulturowa analiza sztuk walk w ujęciu W. J. Cynarskiego, *Przegląd Naukowy IWF i Z UR*, nr 4, ss. 481–483; S. Cieszkowski, Z. Bujak (2000), Sztuki walki w ujęciu systemowym i kulturowym, *Rocznik Naukowy Idō – Ruch dla Kultury*, t. 1, ss. 264–265; S. Cieszkowski, L. Sieber (2006), *Far Eastern Martial Arts in the Perspective ...*, op. cit.; W. Starosta (2007), Wojciech J. Cynarski: Recepcja i internalizacja etosu dalekowschodnich sztuk walki przez osoby ćwiczące, *Wychowanie Fizyczne i Sport*, t. 51, nr 2, ss. 123–124.

²⁸ Por. S. Tokarski (1989), *Sztuki walki. Ruchowe formy ekspresji ...*, op. cit.

Z kolei, jak wskazał Jan Draus, wartością monografii Cynarskiego pt. *Proces globalizacji. Dialog kultur czy konflikt wartości?* są zwłaszcza „interesujące analizy postaw w stosunku do wartości i wobec spotkania kultur (...) Autor broni swej tezy o konflikcie wartości, jako przyczynie kryzysu kultury Zachodu i wielu odmian konfliktów. Praca ta jest kompetentnym i wartościowym studium współczesności w ujęciu systemowym, ze szczególnym akcentem na obecność etosu w kulturze globalnej i wybranych kulturach lokalnych”²⁹ Andrzej Andrusiewicz dodaje, że wskazany autor przedstawił w tej pracy problem badawczy w kategoriach interdyscyplinarnych, wyjaśnił zjawisko kryzysu moralnego kultury Zachodu i dał pogłębioną analizę współczesnych konfliktów kulturowych. Tę antropologię dialogu i konfliktu uzupełniają jednak przedstawione w książce produkty kultur rycerskich, jak *fair play* (Europa) i *bushidō* (Japonia), współtworzące – obok chrześcijaństwa – uniwersalny kanon aksjonormatywny³⁰.

II wydanie, poprawione i uzupełnione, wymienionej książki ukazało się pod zmienionym tytułem *Globalizacja a spotkanie kultur* już w następnym roku. Zbigniew Krawczyk napisał, że praca ta „jest wynikiem intensywnych studiów autora nad socjologią teoretyczną oraz myślą filozoficzno-społeczną. Mieści się ona zatem na pograniczu rozmaitych dyscyplin nauk o społeczeństwie, kulturze i człowieku, ze szczególnym uwzględnieniem antropologii filozoficznej i kulturowej oraz teorii cywilizacji”³¹. Cynarski przybliżył tu m.in. swoiste cechy kultur orientalnych, a zwłaszcza aksjologię dalekowschodnich sztuk walki. Znajdujemy tu analizę sztuk walki w procesie kulturowej globalizacji.

Wojciech Jan Cynarski jest od wielu lat badaczem sztuk i sportów walki, autorem licznych naukowych publikacji na ten temat, a także praktykiem zwłaszcza japońskich tradycji w tym zakresie, posiadaczem wysokich stopni mistrzowskich (m.in. 7 dan w *jūjutsu*, 5 dan w karate i w *aikijutsu*). „Skłonność do ujęć systemowych i interdyscyplinarnych wynikać może u Cynarskiego z jego kilkukierunkowego wykształcenia – inżynierskiego, pedagogicznego, trenerskiego, socjologicznego. Autor stosuje metodę obserwacji uczestniczącej, korzystając ze swych bezpośrednich doświadczeń zawodnika i trenera, działacza i sędziego sportowego, osoby studiującej klasyczne style i szkoły sztuk walki w Europie i w Japonii”³².

---

²⁹ J. Kraus (2002-2003), *Proces globalizacji. Dialog kultur czy konflikt wartości?* – recenzja książki, *Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*, t. 3, ss. 272–273.

³⁰ A. Andrusiewicz (2002-2003), *Proces globalizacji. Dialog kultur czy konflikt wartości?* – recenzja książki, *Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*, t. 3, s. 274.

³¹ Z. Krawczyk (2004), *Globalizacja a spotkanie kultur*, *Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*, t. 4, s. 396.

³² J. Kosiewicz (2005), *Humanistyczna teoria sztuk walki*, *Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*, t. 5, ss. 219–221.

Jak pisał o tym Jerzy Kosiewicz, cytowaną wyżej monografię *Teoria i praktyka dalekowschodnich sztuk walki w perspektywie europejskiej* nazwać możemy wykładem teorii dalekowschodnich sztuk walki w ujęciu przez niego zaproponowanym. Jest to ujęcie holistyczne, ujmujące różnorodne wymiary i aspekty azjatyckich systemów samoobrony i psychofizycznego samodoskonalenia. Monografia ta stanowi uwieńczenie dłuższego etapu jego penetracji badawczych i wyraz dojrzałej już teoretycznej eksplikacji oraz interpretacji wielu zagadnień³³. Wskazany teoretyczny traktat został następnie uzupełniony przez pracę zawierającą empiryczne potwierdzenie wyartykułowanych tez³⁴.

W perspektywie „humanistycznej teorii sztuk walki” Cynarskiego interpretować można nie tylko klasyczne sztuki walki pochodzące z Dalekiego Wschodu, nie tylko ich modyfikacje, adaptacje lub mutacje w krajach kultury zachodniej, ale też tradycje innych kręgów kulturowych. Przykładowo może to dotyczyć afro-brazylijskiej *capoeira*³⁵ lub także tradycji polskich sztuk walki³⁶. Teoria ta jest na tyle „rozciąglą” eksplanacyjnie, ponieważ opiera się na założeniach holistycznej, integralnej antropologii. Tak więc człowiek pojmowany jest tutaj w swej psychofizycznej, osobowej naturze i z potrzebami wykraczającymi poza podstawowe, bytowe. Wynikająca ze wskazanej teorii antropologia sztuk walki odrzuca redukcjonistyczne pojmowanie człowieka, kultury i społeczeństwa. Jest antropologią moralnego postępu i psychofizycznego rozwoju³⁷. Na gruncie tak postawionego paradygmatu i z zastosowaniem systemowej metodologii ujęć multidyscyplinarnych Cynarski analizuje funkcje podmiotowego, osobowego człowieka studiującego sztuki walki. Droga owych studiów jest tożsama z drogą moralnych zasad, dyscypliny, ciągłej pracy nad sobą dla samodoskonalenia i samorealizacji. Jest to, w myśl definicji „drogi sztuk walki”, droga ascetyczna z wysiłkiem skierowanym na osiąganie wartości wyższych, ponadczasowych. Służąca temu ciągła praktyka zawiera jednocześnie walory utylitarne (umiejętności walki) i wychowawcze (samokontrola, odpowiedzialność za drugiego człowieka, rozwój osobowy).

Stanisław Cieszkowski i Lothar Sieber w pracy *Far Eastern Martial Arts in the Perspective of Culture Sciences* piszą, że obecnie humanistyczne wymiary

³³ Ibidem.

³⁴ W. J. Cynarski (2006), *Recepcja i internalizacja etosu dalekowschodnich sztuk walki przez osoby ćwiczące*, Rzeszów, UR; J. Kosiewicz (2007), *Wartości sztuk walki w świetle badań empirycznych ...*, op. cit.

³⁵ K. Kolbowska (2005), *Capoeira w Polsce*. W: A. Jawłowska, M. Kempny [red.], *Konsumpcja. Istotny wymiar globalizacji kulturowej*, Warszawa, IFiPPAN; M. Röhrig Assuncao (2005), *Capoeira. The history of an Afro-Brazilian martial art*, London-NY, Routledge.

³⁶ W. Zabłocki (2001), *Polskie sztuki walki – miecz oburęczny i szabla husarska*, Podkova Leśna, Wyd. AULA; W. J. Cynarski (2008), *Polish Martial Arts*, *Journal of Asian Martial Arts*, vol. 17, no. 2.

³⁷ Por. W. J. Cynarski (2002), *W kierunku antropologii sztuk walki*. W: Z. Dziubiński [red.], *Antropologia sportu*, Warszawa, SALOS RP, ss. 368–386.

dróg sztuk walki wieloaspektowo bada i wyjaśnia Wojciech J. Cynarski wraz z międzynarodową grupą badaczy skupionych wokół *Rocznika Naukowego Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture* w Rzeszowie³⁸.

W humanistycznej teorii sztuk walki, w ich systemowym ujęciu, semiotyka i symbolika japońskiego *budō* stanowią istotną część refleksji kulturolologicznej w tej dziedzinie. Droga sztuk walki oznaczona kolejnymi stopniami i tytułami zawiera znaczenie symboliczne, które odnosi się do psychofizycznego postępu – od adepta do mistrza. Kwestie etosu, etyki i aksjologii dróg sztuk walki wyjaśniane są w kontekście szeregu kulturowych uwarunkowań. Z kolei wymiary fizyczny i duchowy, techniczno-taktyczny i moralny nauczania sztuk walki wymagają teoretycznego ujęcia całościowego, możliwie pełnego. Toteż koniecznością jest przyjęcie perspektywy systemowej³⁹. Paradygmat systemowy umożliwia multidyscyplinarne badania wieloaspektowego i wielowymiarowego fenomenu sztuk walki. Toteż coraz więcej teoretyków optuje za przyjmowaniem ujęć całościowych i systemowych także w odniesieniu do antropologii sztuk walki⁴⁰.

W kierunku ogólnej teorii sztuk i dróg walki zmierzają także badacze, których profil zainteresowań odbiega od programu badawczego (według terminologii I. Lakatos) Cynarskiego. Dotyczy to wspomnianego wyżej Romana M. Kaliny, a także innego polskiego specjalisty w dziedzinie sztuk walki i sportów walki – Stanisława Sterkowicza. Jego prace empiryczne stanowią ciekawe przyczynki do naukowej interpretacji aksjologii sztuk walki lub zachodzących w grupach ćwiczących relacji interpersonalnych⁴¹. Badacz ten, zaawansowany w praktyce *karate* i *jūjutsu*, a zwłaszcza w studiach koreańskiej sztuki walki *hapkido*, wskazuje na rozliczne walory wychowawcze i utylitarne sztuk walki nie będących sportami walki.

Poza kręgiem badaczy skupionych wokół *IRK-MC* pozostają – piszący dla *Acta Asiatica Varsoviensia* (Zakład Krajów Pozaeuropejskich Polskiej Akademii Nauk) S. Tokarski, część współpracowników nowego wyspecjalizowanego pisma *Archives of Budo* i inne pojedyncze osoby luźno lub jedynie sporadycznie współpracujące z rzeszowskim ośrodkiem badawczym⁴².

³⁸ S. Cieszkowski, L. Sieber (2006), *Far Eastern Martial Arts in the Perspective ...*, op. cit.

³⁹ S. Cieszkowski, Z. Bujak (2000), *Sztuki walki w ujęciu systemowym i kulturowym ...*, op. cit.; S. Sterkowicz (2001), *Systemowa i kulturowa analiza ...*, op. cit.

⁴⁰ W pewnym sensie badacze z obszaru amerykańskiej antropologii kulturowej także ujmują omawiany fenomen systemowo – w ramach źródłowych systemów kulturowych.

⁴¹ S. Sterkowicz (2000), *Kilka uwag o wartościach w kontekście praktyki karate*. W: R. M. Kalina, W. Jagiełło [red.], *Wychowawcze i utylitarne aspekty sportów walki*. Warszawa, AWF, ss. 150–153; Idem (2003), *Sprawność specjalna a pozycja społeczna w grupie hapkido*. W: W. J. Cynarski, K. Obodyński [red.], *Humanistyczna teoria sztuk i sportów walki – koncepcje i problemy*, Rzeszów, UR, ss. 79–83.

⁴² Dotyczy to zwłaszcza następujących współpracujących instytucji: 1) Wydział Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2) Podkarpackie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej, 3) Stowarzyszenie Idōkan Polska w Rzeszowie.

Natomiast szansą na zaistnienie dorobku polskich uczonych – teoretyków sztuk walk – w światowym obiegu naukowym są organizowane w Rzeszowie międzynarodowe konferencje naukowe oraz współpraca z takimi pismami, jak *International Journal of Eastern Sports & Physical Education* lub amerykański *Journal of Asian Martial Arts*⁴³.

Podsumowanie

Antropologia dróg nieagresji, czyli zhumanizowanej postaci *budō*, stanowi fundament rozwijanej ciągle ogólnej, systemowej teorii sztuk walki. Temu służą wymienione wyżej kolejne spotkania badaczy i periodyki naukowe, jak zwłaszcza wydawany w Rzeszowie *Rocznik Naukowy o międzynarodowym już zasięgu – Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*.

Rozwój koncepcji teoretycznych postępuje od zaangażowanych emocjonalnie prac twórców dróg *budō*, działaczy i instruktorów, w kierunku bardziej dojrzałej, pogłębionej refleksji spełniającej kryteria metodologiczne. Powstaje filozofia sztuk walki, zwana też orientalną filozofią sportu, a w jej ramach odpowiednia antropologia. W pewnym stopniu określa ona ramy teoretyczne i perspektywę badawczą dla humanistycznej teorii sztuk walki. Teoria ta, sformułowana przez Wojciecha J. Cynarskiego, stanowi perspektywę dla badań coraz szerszego, międzynarodowego grona specjalistów, a sama systemowa, holistyczna antropologia zyskuje zastosowanie w koncepcjach dotyczących różnych obszarów kultury fizycznej (teorie rekreacji, wychowania fizycznego, turystyki).

---

⁴³ S. Cieszkowski, L. Sieber (2006), *Far Eastern Martial Arts in the Perspective ...*, op. cit.